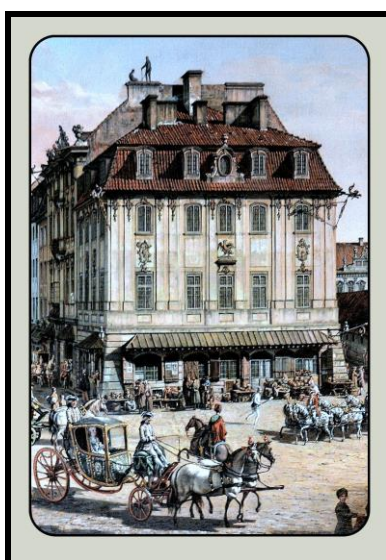

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH
DYPLOMOWANY KONSERWATOR ZABYTEKÓW
RZECZOZNAWCA KONSERWACJI ZABYTEKÓW

SPRAWOZDANIE Z KONSERWATORSKICH BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

**ELEWACJI
KAMIENICY JOHNA
PRZY
ULICY SENATORSKIEJ NR 1
I
KRAKOWSKIM PRZEDMIEŚCIU NR 89
W WARSZAWIE**

WARSZAWA

1. KARTA TYTUŁOWA

1.1. Przedmiot opracowania

**KONSERWATORSKIE BADANIA STRATYGRAFICZNE
ELEWACJI KAMIENICY JOHNA Z ADRESAMI PRZY
ULICY SENATORSKIEJ NR 1**

i

**KRAKOWSKIM PRZEDMIEŚCIU NR 89
W WARSZAWIE**

1.2. Zamawiający opracowanie

ZARZĄD DRÓG MIEJSKICH

00-801 Warszawa

ul. Chmielna 120

1.3. Opracowanie sporządzone na podstawie

analizy materiału historycznego

analizy wizualnej elewacji

badań elektronicznych

badań technicznych

1.4. Wykonawca badań i autor opracowania

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

dyplomowany konserwator zabytków

upr. kons. 35/23/1880 - zaśw. WKZ 13/1994

c z ł o n e k

POLSKIEJ IZBY ARTYSTÓW KONSERWATORÓW DZIEŁ SZTUKI

rzeczoznawca konserwacji zabytków

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

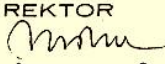
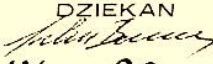
Związku Polskich Artystów Plastyków

1.5. Opracowanie sporządzono

w czerwcu 2018 roku

2.

**KWALIFIKACJE UPRAWNIAJĄCE DO WYKONANIA
STRATYGRAFICZNYCH BADAŃ KONSERWATORSKICH**

<p>AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH W WARSZAWIE</p>	
	<p>DYPLOM </p>
	<p><u>Piotr Mądrach</u> <small>(Imię i nazwisko)</small></p>
	<p>urodzony <u>y</u> dnia <u>30</u> października <u>1953</u> r. w <u>Warszawie</u></p>
	<p>odbył w latach <u>1973-1978</u> studia na Wydziale <u>Konserwacji Dziel Sztuki</u></p>
	<p>w zakresie <u>Konserwacji Rzeźby i Elementów Architektoniczno- Rzeźbiarskich</u></p>
<p>i po złożeniu egzaminu magisterskiego z wynikiem <u>bardzo dobrym</u> uzyskał w dniu <u>30.V.</u> 1980 r. tytuł magistra sztuki</p>	
<p>podpis </p>	<p>REKTOR Warszawa dnia <u>30.IX.</u> 1980.</p>
<p>Nr <u>3523</u> <small>(numer dyplomu)</small></p>	<p>DZIEKAN </p>

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

*dyplomowany konserwator zabytków
rzeczoznawca konserwacji zabytków:*

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dziel Sztuki
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków
Związku Polskich Artystów Plastyków

**nr dyplomu ASP w Warszawie 3523/1980
nr zaświadczenia WKZ 13/1994**

02-776 Warszawa
ul. Warchałowskiego 7 m. 57
tel.gsm 601 25 70 04

Państwowa Służba Ochrony Zabytków
Oddział Wojewódzki w Warszawie
ul. Nowolipska nr 14
00-950 Warszawa
tel 26-57-51 26-57-52
006374351

Warszawa dn. 1994 r. 10

WKZ IN 533 / 1547 / 94

ZAŚWIADCZENIE NR 13

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z dnia 15.02.1962 / Dz.U. nr 10 poz.48 z późniejszymi zmianami/ oraz paragrafów 17, 18, 19, 20 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dn.11.01.94 o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych, warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności oraz na podstawie art.217 kpa paragraf 1 i 2

zaświadcza się

że Pan/Pani **PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH**

zam. 02-776 Warszawa ul. Warchałowskiego 7 m 57

posiada kwalifikacje do prowadzenia prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych w zakresie konserwacji rzeźby kamiennej i elementów architektonicznych.

UWAGA !

Niniejsze zaświadczenie nie zwalnia od obowiązku uzyskiwania każdorazowo zgody na rozpoczęcie prac przy i w obiekcie zabytkowym zgodnie z paragrafami 3 i 4 w/w rozporządzenia MKiS.

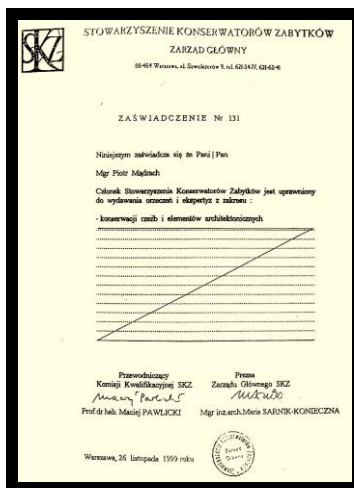

Państwowa Służba Ochrony Zabytków
WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW
w Warszawie
Maria Brachalika
mgr inż. arch. Maria Brachalika

zaświadczenie nr 13/1994 wydane przez PSOZ WKZ w Warszawie

**zaświadczenie nr 1/1993 rzeczoznawcy
Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki**

**zaświadczenie nr 131/1999 rzeczoznawcy
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków**

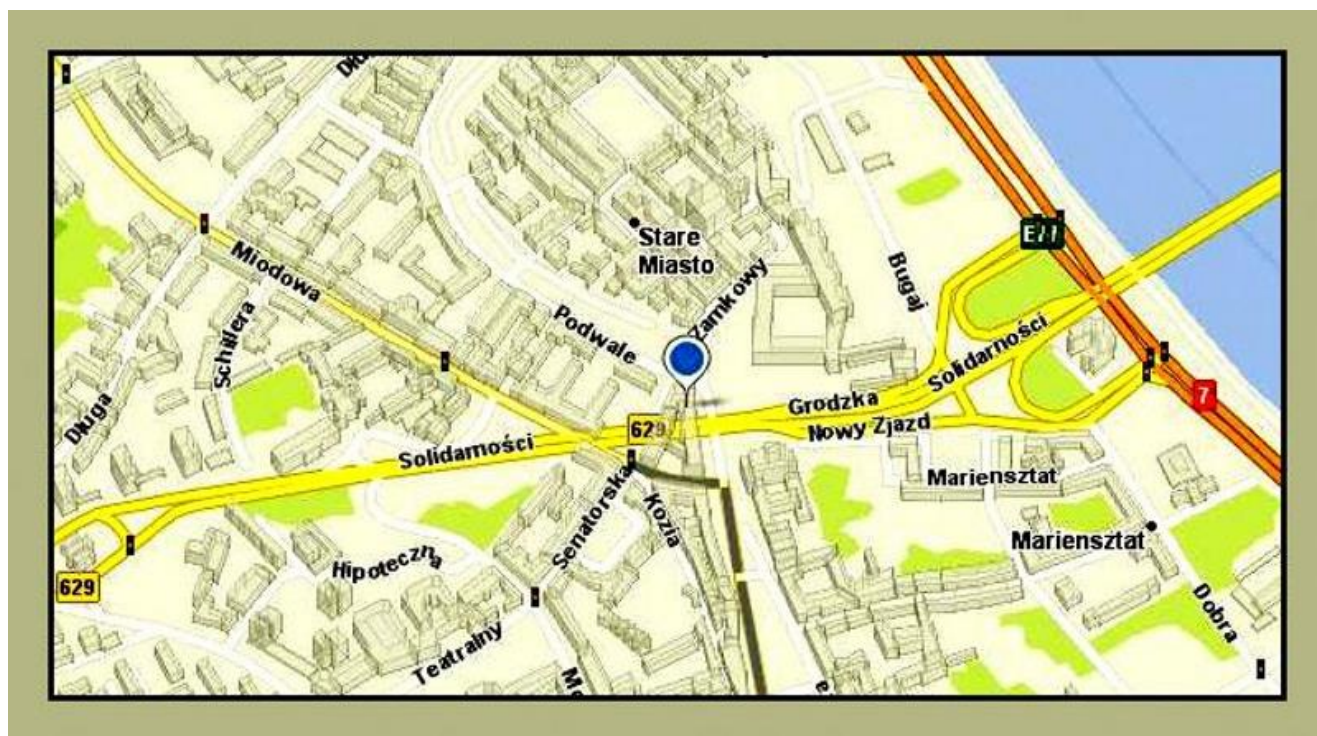
**zaświadczenie nr 113/1991 rzeczoznawcy
Związku Polskich Artystów Plastyków**

Kamienica Johna jest obecnie w części parterowej i podziemnej administrowana przez Zarząd Dróg Miejskich m. st. Warszawy a powyżej jest od czasów po drugiej wojnie światowej, scalona z kamienicą Prażmowskich i tworzy *Dom Literatury* administrowany przez stowarzyszenia literatów.

Dom Literatury został wpisany do rejestru zabytków w dniu 1 lipca 1965 roku jako kamienica z adresem; ul. Senatorska nr 1 / Krakowskie Przedmieście nr 89 (Johna) pod numerem 237 z datami powstania XVIII w. ~ po 1945 oraz jako kamienica z adresem; Senatorska 3 / Krakowskie Przedmieście nr 89 (Prażmowskich) pod numerem 236/515 z datami powstania 1754 ~ 1949.

Dlatego w dalszym opisie historycznym przedstawię dzieje całego zespołu budynków tworzących *Dom Literatury* wraz z tunelem schodów ruchomych Trasy WZ.

3. RYS HISTORYCZNY I OPIS OBIEKTU

Lokalizacja *Domu Literatury*
na mapie fragmentu warszawskiego Śródmieścia
przy Placu Zamkowym

3.1. RYS HISTORYCZNY KAMIENICY PRAŻMOWSKICH I KAMIENICY JOHNA TWORZĄCYCH OBECNIE *DOM LITERATURY* W WARSZAWIE

Kamienica Prażmowskich ze scaloną z nią kamienicą pod nr 57
na fotografii wykonanej w końcu XIX wieku

3.1.1. KAMIENICA PRAŻMOWSKICH

adres: Warszawa - Krakowskie Przedmieście nr 87/Senatorska nr 3

Kamienica Prażmowskich posiada kilka nazw wynikających z wielu jej posiadaczy.

Zwana bywa także kamienicą Pastoriusa, Leszczyńskich, Dobrycza lub Rautenstrauchów.

Elewacje od strony Krakowskiego Przedmieścia zostały opracowane w dominującym stylu rokokowym.

Kamienica jest czterokondygnacyjna i trzyosiowa.

Fasada ozdobiona została portalem i balkonami wykutymi w piaskowcu szydłowieckim.

Na płytach balkonów zamontowano ażurowe, kute w żelazie balustrady.

W portalu umieszczona jest żelazna krata z herbem Leszczyńskich.

Kamienica została zbudowana dla Joachima Pastoriusa, lekarza i historiografa królewskiego, jako budowla dwupiętrowa z czteroosiową fasadą.

Wzniesiona została w roku 1660 według projektu architekta Jana Deybel'a.

Właścicielami domu byli kolejno w 1661 roku ławnik i kupiec Kasper Walter.

Potem kupiec Andrzej Wegner.

W roku 1666 kamienicę kupił Michał Prażmowski, biskup łucki i wielki kanclerz koronny.

Za jego staraniem rok później kamienicę libertowano.

Oznaczało to, że właściciel nie miał obowiązku dawać kwater dla licznie przybyłej na obrady Sejmu szlachty.

Nad wejściem do kamienicy wisi kamienna tablica z napisem po łacinie upamiętniająca to wydarzenie.

Tłumaczenie jest następujące: *"Ta kamienica, niegdyś Prażmowska, uwolniona od udzielania gościny na mocy rozporządzenia Roku Pańskiego 1667"*.

Kolejnymi właścicielami byli do 1705 roku Stanisław Grzybowski, w latach 1705 - 1715 Stanisław Clemens a w roku 1743 kupił ją Pawłowski.

W roku 1754 kolejnym właścicielem kamienicy stała się rodzina Leszczyńskich.

Widok fragmentu fasady kamienicy Prażmowskich
udekorowanej na święto Bożego Ciała w końcu XIX wieku

W tym samym roku kamienicę przebudowano w duchu architektury rokokowej według projektu architekta Jakuba Fontany.

Dla upamiętnienia tego faktu umieszczono monogramy rodziny Leszczyńskich w postaci liter splecionych pod koroną i datą „1754”.

Wtedy to prawdopodobnie wykuto w nadprożu portalu inskrypcję o libertacji kamienicy.

Canaletto uwiecznił kamienicę na swoich dwóch obrazach: *"Krakowskie Przedmieście od strony Bramy Krakowskiej"* (1767 - 1768) i *"Krakowskie Przedmieście w stronę kolumny Zygmunta i Bramy Krakowskiej"* (nie datowany).

Była to budowla trzypiętrowa nakryta wysokim dachem z lukarnami, z pięcioosiową fasadą i żelaznymi balkonami.

Od strony ulicy Senatorskiej pod numerem 3, łączy się z nią odrębny dom.

Elewacja tego budynku od strony ulicy Senatorskiej jest obecnie bardzo skromna, skomponowana w stylu klasycznym.

Do dziś niestety nie wiadomo jak pierwotnie wyglądała fasada od strony ulicy Senatorskiej.

Na podstawie opisów w taryfach miejskich wiadomo, że kamienica Prażmowskich była trzypiętrowa a sąsiednia zwana później kamienicą Dobrycza, dwupiętrowa.

Od południa przed 1795 rokiem dobudowano fragment tworzący odrębną elewację (obecnie w kolorze „bordowym”).

W latach 1784 - 1804 dom ten a także sąsiednia, przylegająca do niego od strony południowej, kamieniczka pod numerem 85 należała do rodziny Rautenstrauchów.

W 1804 roku została zakupiona przez Stefana Dobrycza - kupca.

Kamienica Johna i kamienica Prażmowskich na grafice z lat sześćdziesiątych XIX wieku.

Nie wiadomo dokładnie kiedy przyłączono, od południa, kamieniczkę z numerem 85.

Na akwareli Zygmunta Vogla z roku 1795 *"Widok Krakowskiego Przedmieścia od strony Madonny Passawskiej"* obie budowle nie są jeszcze połączone.

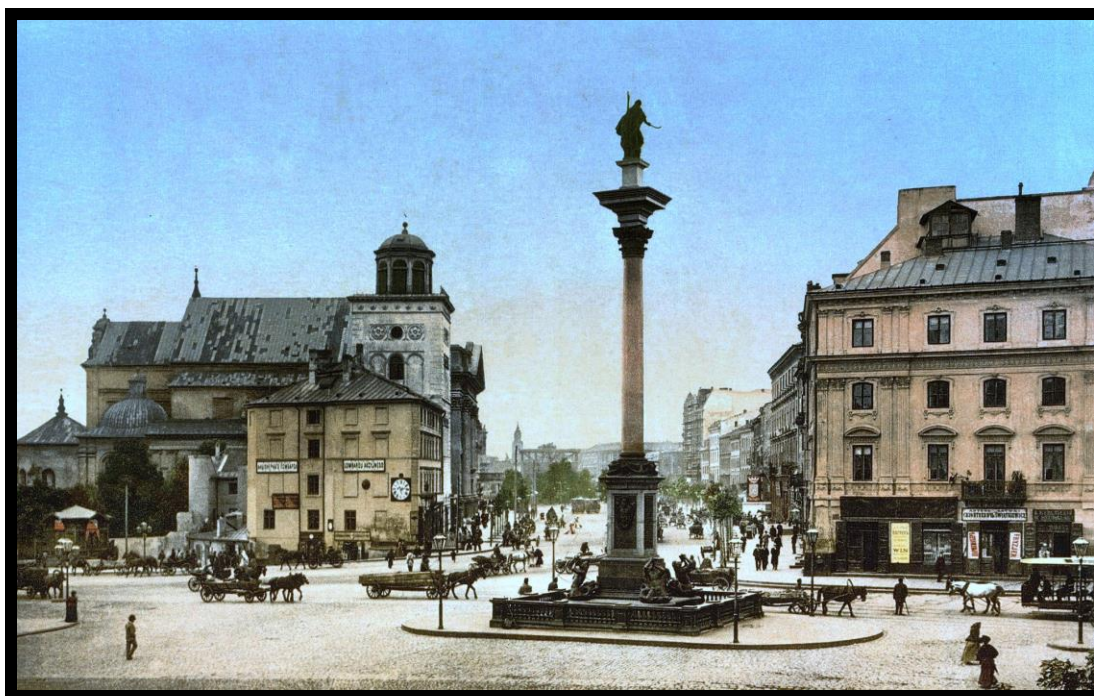
Taki sam stan przedstawia gwasz autorstwa de Santoire Charles Varenne'a *"Widok Krakowskiego Przedmieścia od strony placu Zamkowego"*.

Gwasz ten powstał około 1800 roku.

Połączenie obu tych kamienic nastąpiło najprawdopodobniej w roku 1804, gdy kolejnym właścicielem stał się Stefan Dobrycz kupiec zajmujący się handlem korzeniami i winami.

Poprzez przyłączenie i podwyższenie kamienicy z numerem 85 fasada kamienicy - pałacu Prażmowskich straciła swój reprezentacyjny charakter wyróżniający ją spośród innych budowli w pierzei zabudowy pomiędzy placem Zamkowym, ulicą Senatorską a ulicą Miodową.

Przyłączona kamienica dostała neorokokową dekorację z festonami oraz wazonem nad skrajnym pilastrem.

Widok Placu Zamkowego w drugiej połowie XIX wieku

Okna w parterze obu budynków przerobiono na duże witryny sklepowe.

Elewacja kamienicy od strony ulicy Senatorskiej jest również siedmioosiowa, ma skromniejszy detal, podzielona została tylko pilastrami, dekorowana nadokiennikami i płycinami podokiennymi.

W efekcie rodzina Dobryczów stworzyła okazałą kamienicę, która od roku 1878 miała trzy numery od strony Krakowskiego Przedmieścia numer 85 i 87 i od ulicy Senatorskiej nr 3.

Od 1820 działał w niej zakład litograficzny Ludwika Letronna.

Potem także sklep tekstylny J.G. Menckiego.

Przez następne kilkadziesiąt lat aż do roku 1939 kolejnymi właścicielami były rodziny: Szparkowskich, Kince, Juggów, Szoltze oraz Przypkowskich.

Stan obu kamienic pod niemieckich bombardowaniach we wrześniu w 1939 roku

W dobrym stanie kamienica funkcjonowała do roku 1939, kiedy to we wrześniu podczas oblężenia Warszawy została zbombardowana przez Niemców i wypalona.

Dalszych ogromnych zniszczeń dokonały działania wojenne w czasie Powstania Warszawskiego w lecie 1944 roku oraz oddziały Niemców totalnie niszczących miasto po jego upadku.

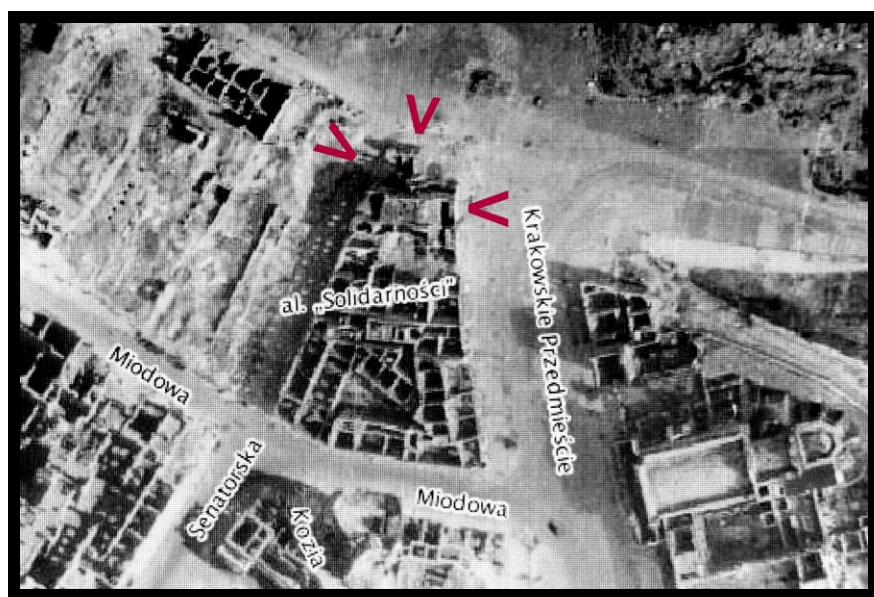
Ruiny obu kamienic w maju 1945 roku, pierwsza kamienica Johna została całkowicie zburzona a kamienicy Prażmowskich zostały mury zewnętrzne

Po Drugiej Wojnie Światowej przystąpiono do opracowywania projektów rekonstrukcji kamienicy Prażmowskich i odtworzenia kamienicy Johna.

Pierwsze projekty odbudowy wykonał inż. arch. Tadeusz Żurowski na zlecenie Tadeusza Przypkowskiego.

Portal kamienicy Prazmowskich sfotografowany w maju 1945 roku

Widok ruin przy Placu Zamkowym sfotografowanych z lotu ptaka w maju 1945 roku

Fotografia z 1945 roku z żołnierzem pilnującym powalonej rzeźby króla Zygmunta na tle gruzów kamienicy Johna

W związku z budową Trasy W-Z opracowano nowe projekty odbudowy wszystkich kamienic w rejonie ulic: Krakowskie Przedmieście - Miodowa - Senatorska - Plac Zamkowy.

Autorami tych projektów byli architekt Zygmunt Stępiński i inżynier Jan Laube.

Ponieważ tunel kopany był metodą odkrywkową i przebiegać miał pod kilkoma kamienicami, trzeba było ich ruiny całkowicie rozebrać (w tym kamienicy Johna).

Wykop pod przyszłe schody ruchome znajdował się zaledwie 80 centymetrów od ściany kamienicy Prażmowskich.

W trakcie wykonywania robót tunelowych kamienica zaczęła się pochylać.

W krytycznym momencie pochylenie to osiągało 4 milimetry na dobę. Zdecydowano o rozbiórce części ruin fasady aż do osi środkowej z balkonami.

Po wykonaniu prac zabezpieczających oraz wykopaniu tunelu zrekonstruowano kamienice, odbudowując je na specjalnie wykonanej fundamentowej płycie żelbetowej.

Kamienicę Prażmowskich i Dobrycza odtworzono na podstawie historycznych przekazów ikonograficznych.

Fasady zostały zaprojektowane głównie na podstawie obrazów Canaletta, wspomagając się fotografiami archiwalnymi.

Kamienicę Johna odtworzono całkowicie na podstawie obrazów Canaletta.

Podobno podczas odbudowy warszawskiej starówki budowlańcy żądali konsultacji z inżynierem Canaletto w sprawie jego projektów odbudowy historycznych budowli.

Podczas odtwarzania omawianych kamienic ich wnętrza zostały całkowicie zmodernizowane, by móc pełnić funkcję *Domu Literatury*, siedziby Związku Literatów Polskich oraz schodów ruchomych przy Trasie WZ.

Dom Literatury na fotografii z lat 60-tych w XX wieku.

Podczas odbudowy kamienicę Prażmowskich scalono z sąsiednią kamienicą Johna, aby tworzyły odpowiednio pojemny i funkcjonalny *Dom Literatury*.

Widok kamienic Johna i Prażmowskich na graficznej panoramie sporządzonej na podstawie fotografii wykonanych z balonu w 1875 roku

3.1.2. KAMIENICA JOHNA

adres: Warszawa - Krakowskie Przedmieście nr 89/Senatorska nr 1

Kamienica ta jest szczytową budowlą zamykającą zachodnią pierzeję Krakowskiego Przedmieścia i wschodnią ulicy Senatorskiej z okazałą fasadą od strony Placu Zamkowego.

Zlokalizowana jest pod adresem Krakowskie Przedmieście nr 89.

Jej nazwa pochodzi od jednego z właścicieli Aleksandra Johna adwokata.

Policjant na Placu Zamkowym na tle początku ulicy Senatorskiej
z fragmentem kamienicy Johna po lewej na fotografii z lat 30-tych w XX wieku

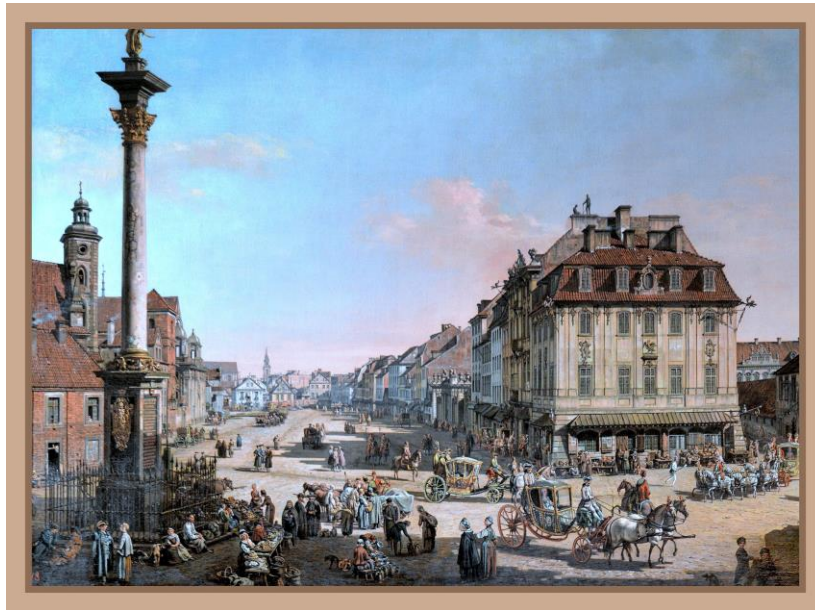

Zbieg Krakowskiego Przedmieścia i ulicy Senatorskiej
na fotografii z lat 60-tych w XX wieku

Pierwsza budowla w tym miejscu powstała w 1654 roku dla muzyka Adameckiego.

W 1669 roku była gruntownie wyremontowana dla Matiasza Barankiewicza.

Od 1743 roku należała do A. Rojkiewicza.

Plac Zamkowy wraz z kamienicą Johna na obrazie Canaletta

W roku 1754 została przebudowana dla metrykanta koronnego Ignacego Ludwika Nowickiego, na podstawie projektu Jana Deybla .

Gruntowna przebudowa stworzyła dom dwupiętrowy z poddaszem, nakrytym czterosпадowym dachem mansardowym z lukarnami.

Dwutraktowy układ wnętrza dostosowany był do funkcji ówczesnego domu czynszowo - handlowego.

W latach 1862 - 1863 dobudowano czwartą kondygnację.

W roku 1868 zmieniono wystrój elewacji w stylu eklektycznym.

Od 1784 roku była własnością Henryka Münchenbecka.

Zlokalizował w niej między innymi skład towarów żelaznych.

W latach 1790 - 1796 funkcjonowała księgarnia oraz wypożyczalnia książek Fryderyka Chrystiana Netty.

Rycina przedstawiająca Plac Zamkowy w 1831 roku,
z defiladą wprowadzającą na Zamek Królewski
jeńców i sztandarów zdobytych pod Wawrem i Dębem Wielkim

Fragment kamienicy Johna pod koniec XIX wieku

Kamienica Johna w połowie lat 50-tych w XX wieku

W XIX wieku działał w niej popularny zakład krawiecki Jana Willera oraz sklep fabryki Skiba i Ulkan.

Na przełomie XIX i XX wieku Aleksander Rothert miał magazyn wyrobów jubilerskich.

W 1909 roku kupił ją adwokat Aleksander John, ojciec znanego grafika Edmunda Johna.

Rozpisał on w 1910 roku, konkurs na projekt fasady.

Wygrał go architekt Konrad Kłos.

W 1911 roku w wyniku starań członków Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości przywrócono kamienicy rokokowy charakter ale trzecie piętro zachowano.

Zbombardowana kamienica Johna spłonęła w 1939 roku, a w roku 1944 została całkowicie zniszczona.

W 1947 roku została rozebrana z powodu budowy tunelu Trasy W-Z.

Odbudowano ją w 1949 roku na podstawie projektu architektów; Włodzimierza Wapińskiego i Kazimierza Thora.

Elewacje skomponowano na podstawie obrazu Canaletta.

Elewacje kamienicy Johna i kamienicy Prażmowskich
widoczne od strony Placu Zamkowego i ulicy Senatorskiej

Widok wnętrza radzieckich schodów ruchomych
w latach 70-tych w XX wieku

Parter domu został całkowicie wyłączony z funkcjonowania kamienicy gdyż urządzono w nim obszerne pomieszczenie wejścia na potężne radzieckie schody ruchome komunikujące Plac Zamkowy z Trasą W - Z.

Podczas tej adaptacji budynek trzeba było powiększyć o około 80 centymetrów w kierunku wschodnim.

Dziś w parterze mieści się znowu pomieszczenie wejścia do niedawno odrestaurowanych oraz gruntownie zmodernizowanych, nowoczesnych schodów ruchomych.

Powyższe piętra w *Domu Literatury* zajmują: na pierwszym piętrze biura stowarzyszeń twórczych literatów wchodzących w skład Fundacji Domów Literatury i Domów Pracy Twórczej oraz sala konferencyjna mieszcząca około 180 osób.

Na drugim piętrze znajduje się biblioteka posiadająca jedyne w Polsce pełne archiwum wycinków prasowych zawierających recenzje literackie, wywiady z pisarzami, relacje ze spotkań autorskich, odzwierciedlające polskie życie literackie.

Na trzecim piętrze budynku funkcjonują pokoje gościnne, w których przed laty na stałe mieszkali takie tuzy literatury polskiej jak; Janina Porazińska, Zofia Nałkowska, Hanna Ożogowska, Tadeusz Breza i Marian Piechal.

Widok elewacji domów pod adresami
Senatorska nr 3 i Senatorska nr 1 w perspektywie ulicy

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kamienice tworzące obecnie *Dom Literatury* są wybudowane w tradycyjnej technologii z murów wykonanych z czerwonych cegieł ceramicznych pokrytych tradycyjnymi tynkami wapienno - cementowo - piaskowymi.

Sztukatorski wystrój architektoniczny i rzeźbiarski na elewacjach wymodelowany został metodami ciągnionymi oraz narzutowymi również w takich zaprawach.

Ponadto elewacje ozdobione są elementami kamiennymi: kompozycjami rzeźbiarskimi, balkonami oraz cokołami wykutymi z piaskowca szydłowieckiego.

Stan wypraw tynkarskich jest w wielu miejscach krytyczny i grozi ich odspojeniem od murów i spadaniem na chodniki ciągnące się wzdłuż elewacji.

Dotyczy to przede wszystkim gzymsu koronującego fasadę kamienicy Prażmowskich (niedawno odnawianą).

Wielu miejsc na pilastrach na wszystkich elewacjach *Domu Literatury*.

Szczególnie w sąsiedztwie opierzeń blacharskich (głównie przy rurach spustowych).

Rozwarstwienia i odspojenia występują także na gzymsach kordonowych i obramieniach okien.

Przyczyną takiego stanu wypraw tynkarskich na elewacjach *Domu Literatury* jest przede wszystkim bardzo zły stan opierzeń blacharskich, a głównie rur spustowych.

W wyniku takiego stanu fasunku blacharskiego na wiele miejsc w elewacjach kamienic negatywnie działa woda w każdej swej postaci.

Przy czym najgroźniejsze jest jej zamarzanie zarówno w partiach obróbek blacharskich jak i w strukturze wypraw tynkarskich.

Ponadto powierzchnie wykonane z piaskowca szydłowieckiego są w większości silnie pokryte koloniami mikroorganizmów biologicznych.

Niszczą one materiał kamienny sięgając swym destrukcyjnym działaniem na wyprawy tynkarskie.

Przez lata elewacje były wielokrotnie odnawiane poprzez różnokolorowe malowanie lub nakładanie nowych warstw tynkarskich (takich jak na przykład płukane lastryko na cokół).

Warstwy tynków bazowych oraz wypraw malarskich są bardzo zniszczone strukturalnie oraz powierzchniowo.

W wielu miejscach są również odspojone od murów.

Najbardziej w strefie cokołowej oraz w partii spływów zdobiących strefy międzyokienne na ostatniej kondygnacji.

Mury kamienicy są wykonane z czerwonej cegły ceramicznej zespojonej tradycyjną zaprawą murarską.

Powierzchnie elewacji są również porażone mikrobiologicznie, co wyraźnie widać w miejscach zacienionych.

Na elewacjach zachował się czytelny obraz wystroju architektonicznego oraz kolorystycznego, który został nadany podczas budowy i można obecnie bez problemu zrekonstruować pierwotny wygląd elewacji.

5. KONSERWATORSKIE BADANIA STRATYGRAFII WARSTW TECHNOLOGICZNYCH ORAZ KOLORYSTYKI ELEWACJI

5.1. INFORMACJE OGÓLNE DOTYCZĄCE WYKONYWANIA BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

Odkrywki stratygraficzne, tynkarskich i malarskich warstw technologicznych wykonane zostały tradycyjnymi metodami inwazyjnych, mechanicznych odsłonieć pasowych lub małych sond potwierdzających.

Do badań wykorzystane zostały także zniszczenia warstw tynkarskich i malarskich występujące w wielu miejscach na elewacjach budynku.

Miejsca takie samoistnie i wyraźnie ukazały stratygrafię poszczególnych warstw technologicznych pokrywających ceglane mury.

Odkrywane i badane były w miarę możliwości wszystkie warstwy stratygraficzne obecnie istniejące na murach budynku.

W opracowaniu tym oparto się na badaniach, które autor niniejszego opracowania przeprowadził we wrześniu w 2016 roku, podczas prac konserwatorsko - budowlanych wykonywanych na zlecenie Domu Literatury.

Wyniki tamtych badań potwierdzono obecnie poprzez analizę odkrywek wykonanych w partii parterowej kamienicy Johna.

Badania były przeprowadzone bardzo skrupulatnie jako, że elewacja kamienicy Johna była obstawiona rusztowaniami przez można było zbadać każdy jej fragment.

Widok kolorymetru elektronicznego z wyświetlonym numerem koloru w systemie NCS

5.2. METODA WYKONYWANIA POMIARÓW KOLORYSTYKI

Do bezpośredniego odczytu i określania rodzaju kolorów został użyty bardzo precyzyjny, elektroniczny **KOLORYMETR RM 110** produkcji firmy **X-Rite** z Michigan w USA.

Firma **X-Rite** jest światowym liderem w produkcji rozwiązań i sprzętu do zarządzania identyfikacją i kalibracją barw oraz kontroli koloru.

Oferta **X-Rite** obejmuje systemy do wyjściowych oraz zaawansowanych pomiarów kolorystycznych wszelakiego rodzaju powłok malarskich, kalibracji urządzeń poligraficznych, kalibracji monitorów, profilowania urządzeń wejściowych służących do odtwarzania barwnych obrazów.

Wzorniki i sprzęt firmy **X-Rite** to idealne narzędzia do kontroli koloru dla projektantów, budowniczych, poligrafów, grafików komputerowych, artystów plastyków, konserwatorów zabytków.

Stosowane są najczęściej w projektowaniu graficznym, druku z użyciem różnych urządzeń (od tradycyjnych aż po elektroniczne najwyższej jakości), w fotografii cyfrowej, w technice prepress i w proofingu oraz badaniach wszelakich powłok malarskich.

W lipcu 2006 roku firma **X-Rite** przejmując znaną z produkcji o podobnym profilu firmę **GRETAG MACBETH** znacznie rozszerzyła możliwości identyfikowania barw.

Skumulowane z firmą **GRETAG MACBETH** systemy kolorymetryczne dystrybuowane są obecnie pod marką **X-Rite**.

X-Rite musi nieustannie doskonalić technologię badań gdyż wytwórcy farb i lakierów nieustannie rozszerzają paletę nowych coraz bardziej przyciągających oko odcieni, które mają wyróżniać ich markę od konkurencji.

Przed wszystkim producenci pigmentów plasują się na czele tego trendu i nieustannie pracują nad rozwojem nowych technologii, które pozwolą osiągać coraz bardziej wyrafinowane powłoki malarskie.

Finalny wygląd nowoczesnych powłok malarskich ma podstawowe znaczenie dla uzyskania satysfakcjonującego barwnego efektu końcowego.

Nowoczesne technologie pozwalają na stworzenie dowolnych powłok malarskich a ich struktura dodaje pożądaną różnorodność oraz głębię.

Największym problemem, z którym spotykają się projektanci oraz producenci jest sytuacja, że do niedawna nie istniała żadna niezawodna metoda pomiaru kolorów materiałów barwiących powierzchnie.

Od momentu pojawienia się technologii **xDNA** opracowanej przez **X-Rite** nie ma z tym żadnych problemów.

Dotychczas najlepsze kolorymetryczne przyrządy mierzyły barwę tylko w formacie dwuwymiarowym i były w stanie identyfikować różnice dotyczące właściwość barwy.

Jednak nadal były nieczułe na istotne walory powierzchniowe oraz podpowierzchniowe powłoki malarskiej.

Technologia **xDNA** (**x-Rite Dynamic Numeric Analysis**) jest bardzo efektywnym narzędziem dla wszystkich, którzy oceniają wpływ receptury barwnej oraz warunków aplikacji na wizualny efekt kolorystyczny.

Jednocześnie jest sposobem cyfrowego połączenia całego procesu tworzenia, począwszy od projektu graficznego aż po produkt końcowy.

Każda barwa ma swoją własną, niepowtarzalną charakterystykę.

Technologia **xDNA** jest metodą umożliwiającą wielokątowe określenie danych spektralnych w formacie trójwymiarowym.

Trójwymiarowy model matematyczny jest szczególnie dla każdej barwy i można go porównać do identyfikacji daktyloskopijnej.

Technologia **xDNA** daje prawie nieograniczone możliwości określania kolorów z dużą precyzją.

Technologiczne warstwy tynkarskie zbadano również podstawowymi metodami mechanicznymi oraz wizualno - porównawczymi.

5.3. METODYKA OKREŚLANIA KOLORÓW

Dla jednolitego i czytelnego przekazu informacyjnego przyjęliśmy jako bazowy uniwersalny, profesjonalny, międzynarodowy wzornik kolorów **NCS - NATURAL COLOR SYSTEM**.

PALETA BARW NATURAL COLOR SYSTEM

NCS - NATURAL COLOR SYSTEM naturalny system barw oparty na ludzkiej percepcji opracowany przez Skandynawski Instytut Barwy w Sztokholmie i wprowadzony w 1979 roku.

Za jego pomocą można opisać każdy wyobrażalny odcień i nadać mu jednoznaczną notację NCS.

Notacja **NCS** opiera się na podobieństwie danego koloru do jednego z sześciu kolorów podstawowych - białego (W), czarnego (S), żółtego (Y), czerwonego (R), niebieskiego (B) i zielonego (G).

W systemie NCS każdy kolor reprezentowany jest literą, czterocyfrowym symbolem oznaczającym odcień oraz symbolem literowo-cyfrowym oznaczającym składowe koloru i ich proporcje.

Dwa systemy **NCS - NATURAL COLOR SYSTEM (1950 kolorów)** oraz **RAL - CLASSIC SYSTEM (215 kolorów)** obowiązują i są stosowane na całym świecie.

Opierając się o wzorcową kolorystykę reprezentowaną przez próbki kolorów obu systemów, znani producenci farb i lakierów tworzą własne palety kolorów.

Dzięki programom komputerowym możliwe jest umiejscowienie każdej barwy na palecie każdego dowolnego systemu.

System **RAL** jako, że w podstawowym wzorniku zawiera tylko **215** barw jest głównie używany w przy określaniu kolorów powłok lakierniczych.

System **NCS** zawierający **1950** wzorów barw jest szeroko używany w projektowaniu kolorystyki elewacji i wewnątrz wszelakiego rodzaju budowli w tym także w określaniu kolorystyki w obiektach zabytkowych.

5.4. OPIS BADAŃ

Wykonano i zbadano szereg odkrywek na obu elewacjach w Warszawie przy ulicy Senatorskiej (nr 1 i nr 3).

W odkrywkach wykonanych mechanicznie odsłonięte, w miarę możliwości, zostały warstwy tynków aż do ceglanego muru.

Odkryte poszczególne warstwy tynkarskie oraz wiele odkrywek naturalnych ukazały mury budynku wykonane tradycyjną metodą przy użyciu czerwonych cegieł ceramicznych oraz zaprawy spajającej wapienno - cementowo - piaskowej (płukanego kruszywa rzeczno o różnej gradacji).

Na mur ceglany została narzucona obrzutka szczepiająca i tynk podstawowy a następnie warstwa gładzi tynkarskiej.

Wystrój architektoniczny i artystyczny elewacji ulicznych w obu kamienicach wykonany został w technologii ciągnionej, narzutowej, odlewniczej oraz kamieniarskiej.

5.5. WYNIKI BADAŃ

5.5.1. SPRAWOZDANIE Z BADAŃ KOLORYSTYKI

- 1. Elewacja uliczna w kamienicy przy ulicy Senatorskiej nr 1 w Warszawie pokryta jest podstawowymi warstwami tradycyjnych, tynków wapienno - cementowo - piaskowych narzuconych w jednorodnej masie o gruboziarnistej strukturze na murach które są wykonane z czerwonych cegieł ceramicznych.**

2. Na tynk podstawowy została nałożona warstwa tradycyjnej gładzi tynkarskiej wapienno – piaskowej z niewielką ilością cementu.
3. Elementy dekoracji sztukatorskich; gzymsów, pilastrów, listew obramiających, podokienników, nadproży i tym podobnych oraz artystycznej dekoracji sztukatorskiej zostały wykończone na gładko.
4. W strefie cokołowej zainstalowano płyty z jasno szarego drobnoziarnistego piaskowca szydlowieckiego i z takiego samego kamienia wykonano narożne przypory oraz prosty pas gzymsu kordonowego nad parterem w kamienicy pod numerem 1.
5. Powierzchnie tła na elewacji w kamienicy pod numerem 1 pomalowano farbą mineralną w kolorze NCS S 2010 – Y30R # 34.6.
6. Powierzchnie dekoracji sztukatorskich architektonicznych (obramienia okien) i artystycznych (zwisły roślinne) w kamienicy pod numerem 1 pomalowano farbą mineralną w kolorze NCS S 1505 – Y30R #30.6.
7. Powierzchnie dekoracji typu „rocaillie” w kamienicy pod numerem 1 pomalowano farbą mineralną na kolor NCS S 3010 – Y50R # 58.8.
8. Tradycyjny tynk na kominach miał i ma naturalny kolor tynku wapiennego NCS S 0603 – G80Y # 22.1.
9. Drewniana stolarka w oknach była (widać na fotografiach) i jest biała w kolorze NCS S 0300 – N # 1.1.
10. Trzy daszki odtworzone (na podstawie obrazu Canaletta) nad kondygnacją parterową wykonane są z drewna dębowego i desek sosnowych pomalowanych farbą olejną na kolor ciemnobrązowy, która całkowicie utraciła swoją pierwotną barwę.
11. Opierzenia blacharskie są wykonane z blachy miedzianej.
12. Dachy pokryte są czerwoną dachówką ceramiczną typu *holenederka*.

Wyniki badań należy porównywać jedynie z certyfikowanymi, oryginalnymi, fizycznymi wzornikami barw NCS - NATURAL COLOR SYSTEM.

Wszelkie inne próby odwzorowania barw będą skazane na niepowodzenie, a ja jako autor tych badań nie odpowiadam za efekty takich prób.

6. ROZKŁAD KOLORYSTYKI NA ELEWACJACH KAMIENIC PRZY ULICY SENATORSKIEJ NR 1

Rozkład kolorów na elewacji kamienicy pod adresem Senatorska nr 1

Widok elewacji obu kamienic przy ulicy Senatorskiej pod nr 1 i nr 3

7. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Widok odkrywki na wysokości drugiej kondygnacji elewacji kamienicy pod numerem 1 na płaskiej ścianie ukazującej:

1. mur z czerwonej cegły ceramicznej
2. pierwotny tynk podstawowy
3. gładź tynkarską
4. wymalowanie farbą na kolor NCS S 2010-Y30R#34.6

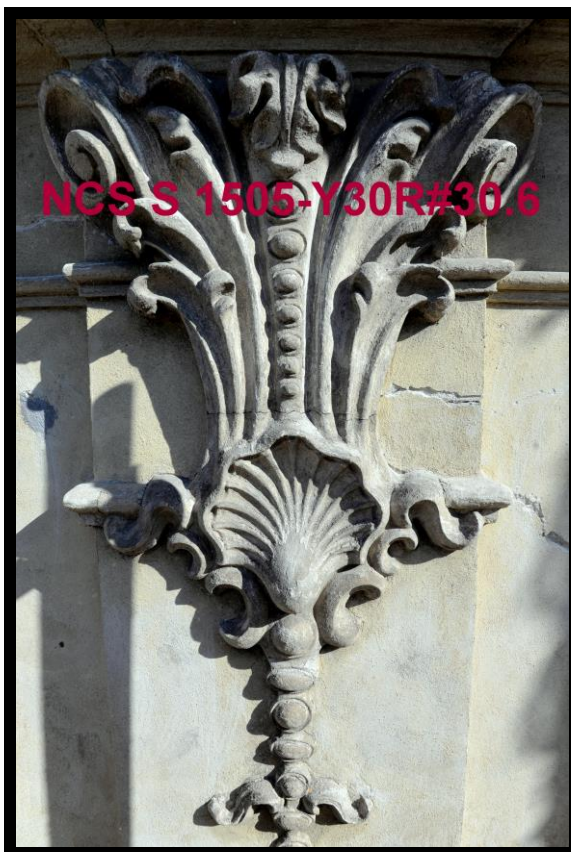

Widok odkrywki na wysokości drugiej kondygnacji elewacji kamienicy pod numerem 1 na dekoracji sztukatorskiej ukazującej:

1. pierwotny tynk podstawowy i gładź tynkarską
2. wymalowanie farbą na kolor NCS S 1515-Y30R#30.6

Naturalna odkrywka w zniszczonym tynku ukazująca bardzo niestarannie wykonany mur z czerwonej cegły ceramicznej

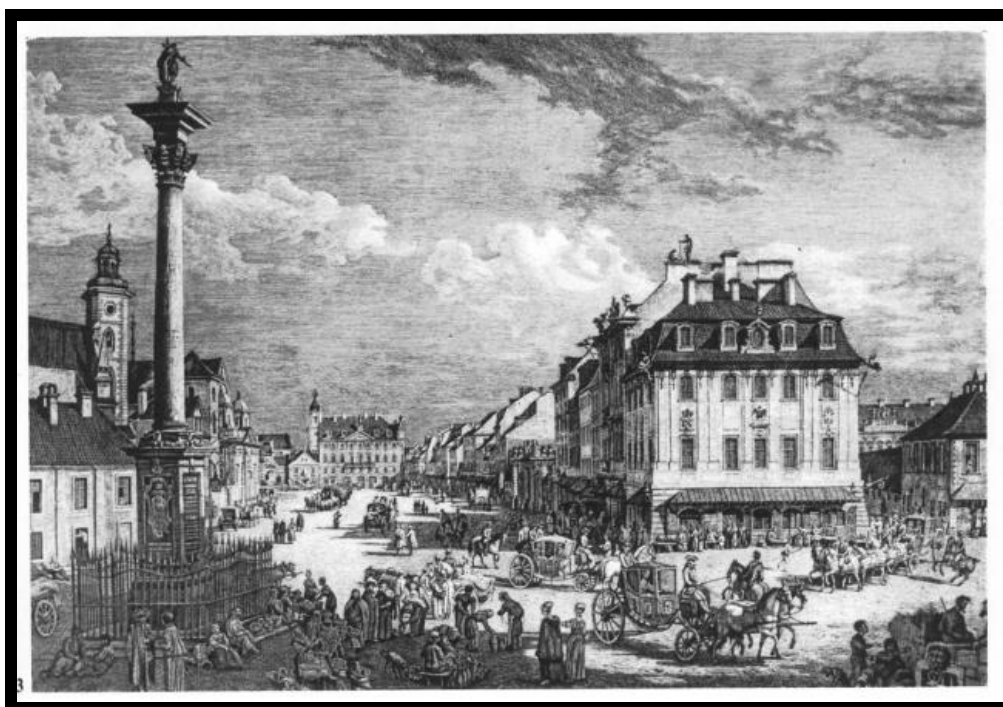
Fotografie ilustrujące rozkład kolorów na elewacji kamienicy pod numerem 1

Widok wymalowani na „rocaillach” zdobiących elewację kamienicy pod numerem 1

Badania były przeprowadzone bardzo starannie w związku z tym,
że przy kamienicach stały rusztowania umożliwiające dostęp
do wszystkich fragmentów obu elewacji

Widok kamienicy Johna na XIX wiecznej grafice wykonanej na podstawie obrazu Canaletta

Tablica upamiętniająca wybudowanie i otwarcie Trasy WZ

Fotografia dokumentująca otwarcie Trasy WZ w dniu 22 lipca 1949 roku

Wykonawca badań,
autor opracowania
oraz
dokumentacji fotograficznej:

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

dyplomowany konserwator zabytków

c z ł o n e k

POLSKIEJ IZBY ARTYSTÓW

KONSERWATORÓW DZIEŁ SZTUKI

rzeczoznawca konserwacji zabytków:

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Związku Polskich Artystów Plastyków

02-776 Warszawa

ul. Edwarda Warchałowskiego 7/57

e-mail: pmskorpion@wp.pl

tel.gsm: 601 25 70 04

© *Autor tego programu dysponuje pełnymi autorskimi prawami do niniejszego opracowania konserwatorskiego, przekazując zleciennodawcy jedynie majątkowe prawo dysponowania tym opracowaniem oraz możliwość wykorzystywania go wyłącznie w celach związanych z tematyką niniejszego opracowania.*

WARSZAWA

2018